

**DORIVOR VALERIANA O'SIMLIGINI DORIVOR
XUSUSIYATI XAQIDA**

Haydarov Eldorbek Raximjon o'g'li, Isroiljanova Kamola Anvarjon qizi

Toxirjonov Abdulaziz Tolibjon o'g'li

University of Business and Science

E-mail: khaydarov.eldorbek@gmail.com

Annotatsiya: *Valeriana (officinalis) o'simligining bialogiyasi va tabobatda qo'llanilishi bayon etiladi. Valeriana o'simligi yurtimizning unumdor va sug'ariladigan yerlarda yaxshi o'sadi. Vodiy, Toshkent va Samarqand viloyatlarida plantatsiyalari bor. Tabobatda yurak va qon-tomir kasalliklarini oldini olish hamda davolashda, ayniqsa asab sistemasini tinchlantirishda dorivor o'simliklar va ulardan olinadigan dori vositalari keng miqyosda ishlatiladi. Dorivor valeriana - Valeriana officinalis.L. Valerianaceae oilasiga kiradi Rossiyaning Yevropa qismida, O'rta Osiyo cho'li va Sibirning shimolida, Shimoliy Kavkazning ayrim tumanlari. Markaziy Osiyodagi joylarda, Kasnodar o'lkasida, O'zbekistonda madaniy sharoitlarda o'stiriladi. Ba'zi turlar Yevropa, Shimoliy Amerika va Janubiy Amerika mamlakatlarida mahalliy hisoblanadi.*

Qadimgi Yunoniston, Rim, Misr, Hindiston, Sharq tabiblari valeriananing yuqori asabiy faoliyatga foydali ta'sir ko'rsatish xususiyatlarini allaqachon bilishgan. U miyani tinchlantirish va mustahkamlash, hatto fikrlarni boshqarish qobiliyatiga ega edi. Rasmiy tibbiyot o'simlikni faqat XIX asrda tan olgan va uning dorivor salohiyati butun dunyodagi zamonaviy olimlarning ongini hayajonlantirishda davom etmoqda va ko'plab tadqiqotlar va ishlarga sabab bo'lmoqda. Tibbiy amaliyotda valeriana yumshoq sedativ, spazmolitik va safro haydash xususiyatlari uchun qadrlanadi. Unga asoslangan dorilar dunyoning ko'plab mamlakatlarida uyqusizlik, asabiy qo'zg'alish, yurak-qon tomir tizimining nevrozi, astma, epilepsiya va qalqonsimon bez kasalliklarini davolashda qo'llaniladi. Xalq tabobatida o'simlik

oshqozon, tinchlantiruvchi va siydik haydovchi choylarning tarkibiy qismi sifatida qaynatmalar, damlamalar, kukunlar, ekstraktlar shaklida qo'llaniladi. Tibbiy maqsadlarda ildizli ildizpoyadan foydalaniladi, chunki ularda o'simlikning barcha foydali biologik faol moddalari: efir moylari, organik kislotalar, oshlovchi moddalar, saponinlar, xatinin va valerin, makro- va mikroelementlar, shu jumladan kaltsiy, temir, rux, kaliy, marganets, magniy, selen to'planadi.

1. Rasm Valeriana (officinalis)

Eng katta qiymat valeriana efir moylari bo'lib, ular tarkibida borneol va izovalerian kislota esteri, borneol asetat mavjud bo'lib, bu valeriananing sedativ xususiyatlarini tushuntirib beradi:

1. Asab tizimini tinchlantiradi;
2. Silliq mushaklar va koronar tomirlarning spazmini bo'shashtiradi;
3. Asabiylikni pasaytiradi;
4. Bosimni pasaytirishga yordam beradi;
5. Qon aylanishini rag'batlantiradi;
6. Uyquni normallashtirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, valeriana ekstrakti gamma-aminobutirik kislota retseptorlarining sezgiriligini oshiradi – miyaning asosiy tormozlovchi neyromediatorlari, bu ham o'simlikning sedativ ta'sirini tushuntiradi, u asta-sekin o'zini namoyon qiladi, faqat tizimli va uzoq muddatli avolanish bilan to'liq ochiladi.

Valeriananing Markaziy asab tizimiga yumshoq va tinchlantiruvchi ta'sir ko'rsatishi

isbotlangan xususiyati tufayli o'simlik ekstrakti hissiy muvozanatni saqlash va stress bilan kurashishga qaratilgan bir nechta Siberian Wellness mahsulotlarining tarkibiy qismiga kiradi:

1. "Valerian va Melissa" – o'simlik asosli antistress-kompleks;
2. Stress Re.Live – asab tizimini himoya qilish va stressni oldini olish, uyquni normallashtirish va kayfiyatni yaxshilash uchun innovatsion organik kompleks.
3. Yovvoyi giyohlardan fitochoy (tabiiy antistress) – asabiy qo'zg'alishni kamaytiradi, stressni yengishga yordam beradi, uyqu sifatini yaxshilaydi.

Dori vositalari tayyorlash uchun valerianani ildizi va ildizpoyasi ishlatiladi. Buni dorishunoslik amaliyotida "Valeriana ildizi" deb atashadi. Valerianani urug'lari pishib yetilgandan so'ng, yer ostki qismlari kovlab olinadi. Plantatsiyalarda o'stirilgan valerianani vegetatsiyani ikkinchi yili maxsus konstruksiyali pluglar yordamida yoki ketmonlar vositasida kovlab yig'ib olinadi va ildizpoyasi poyadan ajratiladi.

Valeriana o'simligini ildizi va ildizpoyasi tarkibida 0.5-2% efir moyi va sof holda izovalerian kislota bo'ladi. Valeriananing efir moyi asosan ingichka ildizlarda, izovalerian kislota esa, yug'on va qari ildizpoyalarda ko'proq bo'ladi. Bu moy tarkibida izovalerian kislota va barniol spirti bilan hosil qilgan murakkab efir – barniolizovalerianat, shuningdek barniolning sirka, chumoli kislotalari bilan hosil qilgan murakkab efir hamda terpeniol, pinen, kamfen, azulen, kessil spirti (proazulen), limonen, sof holdagi barneol, izovalerian kislota va boshqa birikmalar bo'ladi.

Mahsulot tarkibida efir moyidan tashqari 0.01% ga yaqin alkaloidlar (xatinin, valerin, aktenidin va boshqalar), uchuvchan asoslar, valerid glikozid pochul spirti, oshlovchi moddalar, sanoninlar, qandlar, olma, sirka va boshqa kislotalar bo'ladi. Valerianani bizning respublikamiz sharoitida kuzda va erta bahorda ekish tavsiya etiladi. Ayrim mintaqalarda, hususan yog'ingarchilik ko'p bo'ladigan Rossiyaning bir qator viloyatlarida yoz oylarida ham ekish mumkin.

Xulosa: Asab tizimimiz uchun eng yaxshi tinchlantiruvchi va eng foydali ekanligi haqidagi savolga valeriana javobi birinchi bo'lib xayolga keladi. Ha, yordamga ham shunday: hamma biladiki, valeriana bilan kuchli stress yoki xavotir holatlarida siz tezda tinchlanasiz va ruhingiz yengil tortadi. Shunday ekan, bu o'simlikdan xalq tabobatida tabiiy tinchlantiruvchi va yurak-qon tomir tizimida samarali vosita hisoblanadi. Bizning asosiy vazifamiz valeriana o'simligining shifobaxshlik xususiyatlari va farmatsevtika sanoatiga va O'zbekistonning dorivor o'simliklaridan olinadigan tabiiy dorilarni jahon miqyosiga tadbiq etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xolmatov H.X., Ahmedov O'.A., Musayev N.A. —Farmakognoziya va Botanika asoslari.

O'qituvchi —Nashriyot-matbuot ijodiy uyi“Toshkent-2017 yil;

2. Maxmudova G.B., Berdiyev E.T., O'rmon dorivoir o'simliklari; M.X.Hakimova.
T: —Sano

-standart“ nashiryoti 2016-276 bet;

3. “Valeriana”o'simlik ro'yhati (1,1-versiya) olingan 2014.09.19;

4. Montufar .R.&.Pitman.N.2004.2006.IUCN xavf ostida bo'lgan qizil ro'yhat.
2007- yil 24-
avgust;